

В.У.Азарка, А.С.Васілеўская (БДПУ, Мінск)
МЕТАД ПРАЕКТАЎ ЯК СРОДАК ФАРМІРАВАННЯ
МАЎЛЕНЧАЙ АСОБЫ

Вывучэнне дысцыпліны «Беларуская мова» як у агульнаадукацыйных установах, так і ва ўстановах вышэйшай адукацыі скіравана не толькі на фарміраванне ў навучэнцаў сістэмы ведаў пра мову, але і на развіццё маўленчай асобы. У Канцэпцыі вучэбнага прадмета «Беларуская мова» падкрэслена, што мова павінна стаць «дзейным сродкам функцыянавання асобы, здольнай успрымаць на роднай мове прачытанае і пачутае, ствараць вусныя і пісьмовыя выказванні ў залежнасці ад мэты і задачы камунікацыі» [1]. У Канцэпцыі акрэсліваюцца і асноўныя напрамкі, рэалізацыі якіх павінны садзейнічаць урокі беларускай мовы, – моўны, маўленчы, камунікатыўны, лінгвакультуралагічны, развіццёвы. Аднак, як правіла, гадзін, адведзеных на вывучэнне мовы і літаратуры ў школе, недастаткова для рашэння ўсіх гэтых складаных і разнастайных задач.

Ні для каго не сакрэт, што фарміраванне трывалых навыкаў чытання, пісьма, слухання і гаварэння магчыма толькі ў працэсе маўленчай дзейнасці. Таму адна з асноўных задач, якая стаіць і перад школьным настаўнікам, і перад выкладчыкам ВНУ, – стварыць умовы, каб вучань або студэнт свядома выбралі беларускую мову ў якасці сродку зносін і пазнання рэчаіснасці, набылі навыкі ўжывання беларускай мовы ў працэсе зносін.

На нашу думку, адным са шляхоў вырашэння пастаўленай задачы можа стаць выкарыстанне на занятках і ў пазааўдыторны час *метаду праектаў* – сістэмы вучэбна-пазнаваўчых прыёмаў, якія дазваляюць рашыць тую ці іншую праблему ў выніку самастойных і калектыўных дзеянняў навучэнцаў і абавязковай прэзентацыі вынікаў работы [3, с. 145].

Ідэя праектаў не новая, паколькі сам метада быў распрацаваны яшчэ ў канцы XIX ст. заснавальнікам прагматычнай педагогікі Джонам Дзьюі. У 20-я гады XX ст. у савецкіх школах прымяняўся брыгадна-лабараторны спосаб навучання як разнавіднасць гэтага метаду. Сёння метада праектаў актыўна выкарыстоўваецца пры навучанні замежнай мове, таму ў навукова-метадычнай літаратуры прадстаўлены разнастайныя класіфікацыі праектаў (крытэрыямі размежавання служаць характар дзейнасці ўдзельнікаў, прадметная змястоўнасць, працягласць, колькасць удзельнікаў і інш.), падрабязна апісаны этапы падрыхтоўкі, роля педагога і іншыя аспекты [2, с. 189, 3, с.149].

На наш погляд, выкарыстанне метаду праектаў пры вывучэнні беларускай мовы дазваляе рэалізаваць практычна ўсе аспекты, акрэсленыя

ў канцэпцыі, – маўленчы, камунікатыўны, лінгвакультуралагічны, развіццёвы. Праектная методыка дапамагае стварыць моўную базу, павысіць узровень валодання мовай, удасканалвае ўменні калектыўнай працы, вучыць працаваць самастойна і інш.

На факультэце пачатковай адукацыі ўстанова адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» быў распрацаваны і ўжо на працягу некалькіх гадоў паспяхова рэалізуецца праект «Энцыклапедыя адной кнігі». Мэта, якую ставілі перад сабой распрацоўшчыкі праекта, – фарміраванне ў студэнтаў уменняў уважліва чытаць мастацкі твор, звяртаць увагу на дэталі і фонавыя веды, знаходзіць дадатковую інфармацыю, прэзентаваць вынікі сваёй пазнаваўчай дзейнасці.

Рэалізацыя метаду праектаў адбываецца ў некалькі этапаў. Першы этап – падрыхтоўчы – звязаны з вызначэннем тэмы і мэты праектаў.

У 2012 годзе у Год кнігі ў Рэспубліцы Беларусь аб'ектам даследавання стаў твор Анатоля Клышкі «Францыск Скарына, або Як да нас прыйшла кніга». Ідэю праекта падказаў энцыклапедычны даведнік «Францыск Скарына і яго час». Час, гістарычная эпоха, на нашу думку, мае такое ж важнае значэнне, як і асоба. Кніга Анатоля Клышкі найлепшым чынам падыходзіла для рэалізацыі нашай задумы. Нарыс разлічаны на дзяцей малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту, таму максімальна даступна распавядае пра гісторыю кнігадрукавання і жыццёвы шлях аднаго з самых слаўтых беларускіх дзеячаў эпохі Адраджэння. А створаны пісьменнікам надзвычай шырокі гістарычны і культуралагічны кантэкст цікавы і даросламу чытачу. Мы хацелі, каб удзельнікі праекта навучыліся чытаць тое, што па сутнасці напісана паміж радкоў, бачыць, што ў звычайнай дзіцячай кнізе можна знайсці шмат карыснай інфармацыі.

На арганізацыйным сходзе ўдзельнікі атрымалі заданне пазнаёміцца з кнігай і распрацаваць адну з тэм (у якасці загаловаў былі выкарыстаны цытаты з твораў Францыска Скарыны):

- *«В сей книзе все прироженое мудрости зачало и конець...»* (прадмова да «Бібліі»). Ад кнігі для абраных да кнігі для ўсіх: пераклады Бібліі на нацыянальныя мовы;

- *«Тамъ мѣдрость и разумъ досконалый»* (Прадмова да кнігі «Псалтыр»). Кніга рукапісная і друкаваная;

- *«...иже пишутъ о мѣдрости о разуме и о науце»* (Прадмова да 1-й кнігі «Царствы»). Еўрапейскія ўніверсітэты: сістэма навучання ў часы Францыска Скарыны;

- *«...абы братиѧ моѧ люди посполитые, чтучи могли лепей разумети»* (Прадмова да 3-й кнігі «Царствы»). Прылады для пісьма: развіццё і ўдасканаленне;

- «...сие малые книжки праці нашее приносимо имъ» (Прадмова да кнігі «Левіт»). Кнігадрукаванне: ад Іаана Гутэнберга да нашых дзён.

У 2013 годзе студэнты знаёміліся з аповесцю Уладзіміра Караткевіча «Ладдзя Роспачы» (эты твор прапанаваны для самастойнага чытання ў 10 класе агульнаадукацыйнай школы). У якасці назваў праектаў былі выбраны цытаты з паэмы Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра»:

- «Мы яшчэ дзеці ў свеце хрышчоных і верым у казкі Медзі»: міфалагічныя матывы ў аповесці У.Караткевіча «Ладдзя Роспачы»;

- «Я ж ці знайду і ці вымаўлю вуснамі ўзнёсла слова-зваротак»: хрысціянскія і язычніцкія імёны ў аповесці У.Караткевіча «Ладдзя Роспачы»;

- «Край наш – дзівосны прыстанак загадак і цудаў»: сімволіка шывшыны ў беларускай культуры;

- «Свет даўніны вывучаў я па кнігах славянскіх»: гістарычная эпоха, прадстаўленая ў аповесці У.Караткевіча «Ладдзя Роспачы»;

- «Пад сонцам ніводнай хвіліны без барацьбы не было на зямлі і не будзе»: шахматы ў сусветнай культуры.

Удзельнікі мелі магчымасць пазнаёміцца з тэмамі каманд-супернікаў, а ў якасці дадатковага задання павінны былі падрыхтаваць па два пытанні да кожнай тэмы.

Другі этап праектнай метадыкі звязаны з вызначэннем крыніц інфармацыі, спосабаў яе збору і аналізу, вызначэнне формы прадстаўлення. Тэмы, прапанаваныя намі для даследавання, прадугледжвалі розныя падыходы да збору матэрыялу. Калі праекты па кнізе А.Клышкі патрабавалі звароту да самых розных крыніц інфармацыі – гістарычных, бібліяграфічных, культуралагічных, то праекты па кнізе У.Караткевіча былі арыентаваныя на глыбокае пранікненне ў змест мастацкага твора, выяўленне і аналіз інтэртэкстуальных сувязей.

Наступныя этапы праектнай метадыкі – этапы збору інфармацыі, яе аналізу і афармлення вынікаў, фармулёўка вывадаў. Пры гэтым вельмі важна ўмець адрозніць важную інфармацыю ад другаснай, вызначыць даставернасць знойдзенага матэрыялу, знайсці адпаведную форму прадстаўлення. Як правіла, гэтыя этапы патрабуе актыўнай самастойнай працы. Аднак менавіта тут значна ўзрастае роля педагога, якая залежыць ад таго, наколькі ўдзельнікі праекта гатовы і могуць працаваць самастойна. Педагог можна абмежавацца толькі роляй кансультантаў (як гэта было ў нашым выпадку) або заняць больш актыўную пазіцыю – арганізаваць размеркаванне роляў і функцый у групе, падтрымліваць пошукавую актыўнасць, падказваць накірункі пошуку інфармацыі, заахвочваць да выкарыстання розных метадаў даследавання.

Заклучнымі этапамі рэалізацыі метада з'яўляецца прадстаўленне вынікаў працы і іх ацэнка. Этап прадстаўлення вынікаў працы дазволіў удзельнікам у поўнай меры праявіць сваю крэатыўнасць. Матэрыял быў прадстаўлены ў рознай форме: віртуальнае падарожжа па старажытным Полацку; выступленне ляльнага тэатра, з якога прысутныя маглі даведацца пра гісторыю кнігдрукавання; лекцыя, на якой былі прадстаўлены зробленыя студэнтамі «артэфакты» і ў час якой удзельнікі маглі паспрабаваць пісаць на папірусе, бяросце, пергаменце, паперы і г.д.; мультымедычныя прэзентацыі, літаратурна-музычная кампазіцыя, інсцэніроўка міфалагічных сюжэтаў, навуковы даклад, віктарына «Свая гульня» і інш.

Праекты ацэньвалі як эксперты (выкладчыкі факультэта), так і кожная ініцыятыўная група. У якасці крытэрыяў ацэнкі мы прапанавалі навізну, даступнасць інфармацыі, шырыню і глыбіню выкладу, культуру маўлення, крэатыўнасць у прадстаўленні вынікаў. Асобныя балы налічваліся за падрыхтаваныя пытанні.

Некаторыя ўдзельнікі праекта працягнулі даследаванні і выступілі на факультэцкай студэнцкай канферэнцыі з дакладамі «Матыў шахмат у аповесці Уладзіміра Караткевіча «Ладдзя Роспачы» і «Сімволіка колеравых прыметнікаў у аповесці Уладзіміра Караткевіча «Ладдзя Роспачы».

Такім чынам, метада праектаў з'яўляецца адным з эфектыўных сродкаў фарміравання камунікатыўнай кампетэнцыі навучэнцаў, паколькі скіроўвае на актыўны пошук інфармацыі, інтэграцыю звестак з розных галін ведаў, садзейнічае набыццю вопыту індывідуальнай і калектыўнай пазнавальнай дзейнасці, развівае крэатыўнасць, выходзіць самастойнасць, а самае галоўнае дазваляе ліквідаваць адлегласць паміж мовай, якую чалавек вывучае, і мовай, якую выкарыстоўвае ў жыцці.

Літаратура:

1. Канцэпцыя вучэбнага прадмета «Беларуская мова» // Научно-методическое учреждение «Национальный институт образования» Министерства образования Республики Беларусь [Электронны рэсурс]. Код доступу: <http://adu.by/uchitelu/kontseptsii-uchebnykh-predmetov/item/4222-канцэпцыя-вучэбнага-прадмета-беларуская-мова.html>
2. Коньшева, А.В. Английский язык. Современные методы обучения / А.В.Коньшева. – Минск: ТетраСистемс, 2007. – 352 с.
3. Запрудский, Н.И. Современные школьные технологии: пособие для учителей / Н.М.Запрудский. – Минск: «Сэр-Вит», 2004. – 288 с.